

Методика расчета чистого финансового потока домашних хозяйств следующая:

$$\text{ЧФП} = \text{Он} + \text{СВФП} - \text{СВыФП}, \quad (1)$$

- где ЧФП – чистый финансовый поток домашнего хозяйства;
Он – остаток средств на начало периода;
СВФП – совокупный входной финансовый поток домашних хозяйств;
СВыФП – совокупный выходной финансовый поток домохозяйств.

На протяжении 6 лет чистый финансовый поток имеет отрицательное значение. С 2004 по 2006 год прослеживается динамика увеличения отрицательного значения чистого финансового потока. С 2007 по 2008 года ситуация меняется в сторону уменьшения отрицательного значения финансового потока. На увеличение отрицательного значения чистого финансового потока домашних хозяйств оказал влияние финансовый кризис. В последующие анализируемые периоды чистый финансовый поток имеет положительное значение.

Таким образом, на основе проведенного горизонтального и вертикального анализа можно сделать выводы о том, что объемы входных и выходных финансовых потоков домашних хозяйств за анализируемый шестилетний период возрастают. Наибольшую долю в формировании входных финансовых потоков занимают потоки от общего государственного управления и нефинансового сектора, а в формировании выходных – нефинансовый сектор.

Литература

1. Геронин Н.Н. Финансы домашних хозяйств в развитии инвестиционного процесса в России: диссертация на соискание ученой степени канд. экон. наук: 08.00.10 / Н.Н. Геронин. – М., 2004. – 210 с.
2. Государственная служба статистики Украины. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Земцов А.А. Значение, структура и соотношение персональных и семейных финансов в финансовой системе / А.А. Земцов, Т.Ю. Осипова. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/331/image/331-135.pdf>
4. Фінанси: підруч. / за ред. С.І. Юрій, В.М. Федосов. – К.: Знання. – 2008. – 611 с.

334.722-022.51(477)

*Загорська Д.М., к.е.н, ст. викладач,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Малий бізнес варто розглядати в якості однієї з ключових форм ведення господарської діяльності. Це визначається, насамперед, значимістю тих впливів, які формуються у процесі діяльності суб'єктів малого бізнесу як на розвиток країни в цілому, так й на діяльність різних суб'єктів господарювання, що у свою чергу обумовлюється специфікою та особливостями здійснення такого різновиду ведення господарської діяльності. Відтак варто погодитися з тими дослідниками, які розглядають малий бізнес в якості провідного сектору ринкової економіки, основи дрібнотоварного виробництва, яке здатне визначити темпи економічного зростання країни [1-3].

Проте враховуючи важливість функціонування малого бізнесу в Україні як з погляду досягнення економічного зростання й вдосконалення відповідної законодавчої бази щодо його здійснення, так й з погляду забезпечення інноваційного напрямку економічного зростання, де саме малий бізнес може розглядатися в якості одного із джерел інновацій, за доцільним є визначення сучасних умов функціонування та розвитку малого бізнесу в Україні. Це у підсумку й визначає актуальність обраного напрямку дослідження, його значимість як з теоретичної так й практичної точок зору.

Важливість розгляду обраного напрямку дослідження підтверджується й тим, що дана тематика постійно знаходиться у центрі уваги науковців. При цьому зміст такого розгляду

спрямовуються як на визначення суто теоретичних питань ведення малого бізнесу [4, 5], так й питань практичного упровадження механізму реалізації діяльності суб'єктів малого бізнесу [6-8].

Однак, незважаючи на достатнє висвітлення як теоретичних, так й практичних питань з ведення малого бізнесу, все ж таки важливим є також розгляд статистичних даних, які вказують на наявні тенденції, відповідно тим умовам, в яких здійснюється господарська діяльність у формі малого бізнесу. Тож це визначає ще один із напрямків розкриття обраної теми дослідження [9, 10].

Доцільність же такого розгляду пов'язано з тим, що економічний розвиток в умовах дії ринкових взаємовідносин передбачає упровадження різних форм ведення господарської діяльності. При цьому таке упровадження повинне визначатися наявністю взаємодії між окремими формами ведення господарської діяльності, що формуються у вигляді взаємних впливів здатних сприяти загальному розвитку як країни в цілому, так й окремих суб'єктів господарювання. Визначення ж окремих впливів, як і факторів щодо їх формування, доцільно проводити з погляду конкретної групи суб'єктів господарювання, що узагальнюють окрему форму ведення господарської діяльності, якою у даній роботі для дослідження обрано малий бізнес. Водночас з цим при розгляді факторів з формування окремих впливів між різними групами суб'єктів господарювання важливо враховувати динамічність досліджуваних процесів, що має відбиток на змінності статистичних даних відповідно до їх нових узагальнень з часом.

Тож як головну мету даної роботи доцільно обрати аналіз тенденцій з розвитку вітчизняного малого бізнесу з урахуванням останніх змін в оприлюднених статистичних даних. В якості ж окремих завдань з розкриття сформованої мети роботи слід обрати: узагальнення сутності малого бізнесу, розгляд статистичних даних для різних показників з ведення малого бізнесу та проведення аналізу із визначення значення малого бізнесу у структурі різних суб'єктів господарювання, які функціонують в Україні.

Отже, відповідно до обраної мети дослідження та сформованих згідно такої мети окремих завдань дослідження визначимо, насамперед, узагальнення сутності малого бізнесу. Згідно досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців віднесення суб'єктів господарювання до сфери малого бізнесу відбувається відповідно до граничних показників кількості працюючих на таких суб'єктах господарювання, величини їх річного обороту або величини балансованої вартості активів [1, 2, 11, 12]. Так згідно статті 63 Господарського кодексу України до суб'єктів малого бізнесу відносять суб'єктів господарювання середньооблікова кількість працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищують 50 осіб, а валовий дохід за цей період не перевищує 70 млн. гривень [13]. В Законі України «Про державну підтримку малого підприємництва» також зазначені кількісні критерії віднесення суб'єктів господарювання до малого бізнесу і відповідають Господарському кодексу України [14]. Інакше кажучи віднесення суб'єкту господарювання до сфери малого бізнесу відбувається, як правило, на основі кількісних показників його діяльності, які і варто розглядати при визначенні тенденцій та напрямів розвитку малого бізнесу.

Зокрема на рис. 1 наведено динаміку кількості суб'єктів малого бізнесу в Україні та обсяги реалізованої продукції такими суб'єктами господарювання.

Як видно з даних рис. 1 динаміка кількості суб'єктів малого бізнесу в Україні є висхідною за підсумками 2006-2009 років. Натомість за підсумками 2010 року кількість суб'єктів малого бізнесу в Україні стрімко скорочується. Так розрахунки вказують що за підсумками 2010 року порівняно із 2009 роком кількість суб'єктів малого бізнесу в Україні на 10 тис. осіб наявного населення зменшилась на 197 одиниць або майже на 30%. При цьому чисельна кількість зростання суб'єктів малого бізнесу в Україні на 10 тис. осіб наявного населення за підсумками 2006-2009 років склала лише 160 одиниць. Тож можна констатувати, що кількість суб'єктів малого бізнесу в Україні за підсумками 2010 року стало менше аніж їх було за підсумками 2006 року. До того ж така ситуація не змінилась на кращу й за підсумками 2011 року, хоча кількість суб'єктів малого бізнесу в Україні на 10 тис. осіб наявного населення порівняно із 2010 роком дещо зросла із 464 одиниць до 472 одиниць. Однак при цьому варто враховувати, що в Україні продовжується й скорочення кількості наявного населення.

Як слідство ситуації із скороченням кількості суб'єктів малого бізнесу в Україні наявною є нерівномірна динаміка обсягів реалізованої продукції такими суб'єктами господарювання. З даних рис. 1 видно, що зростаюча динаміка обсягів реалізованої продукції вітчизняними суб'єктами малого бізнесу була за підсумками 2006-2008 років та 2010 року.

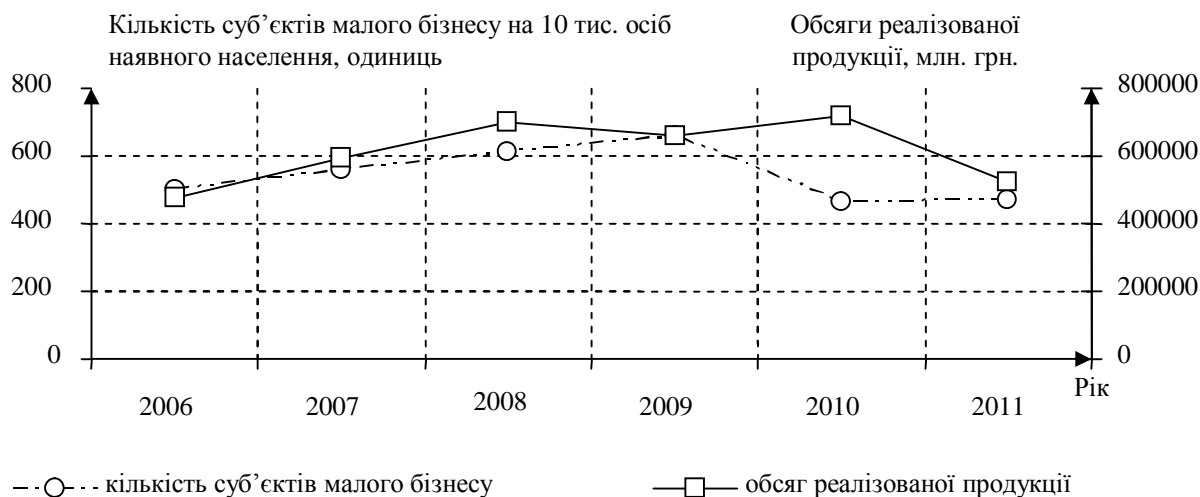

Рис. 1. Динаміка кількості суб'єктів малого бізнесу в Україні та обсяги реалізованої продукції такими суб'єктами господарювання

Водночас з цим за підсумками 2009 та 2011 років спостерігається зменшення обсягів реалізованої продукції вітчизняними суб'єктами малого бізнесу. Розрахунки вказують, що зменшення обсягів реалізованої продукції вітчизняними суб'єктами малого бізнесу за підсумками 2009 року порівняно із 2008 роком склало майже 6,5%, а за підсумками 2011 року порівняно із 2010 роком вже понад 26%. Відтак загальний приріст обсягів реалізованої продукції вітчизняними суб'єктами малого бізнесу продовж досліджуваного інтервалу часу (з 2006 року по 2011 рік) склав лише 9%.

Скорочення кількості суб'єктів малого бізнесу та обсягів реалізації їх продукції відбивається й на зайнятості працездатного населення. Зокрема динаміку відповідних змін можна відстежити на основі даних щодо кількості зайнятих працівників у сфері малого бізнесу.

На рис. 2 наведено динаміку кількості зайнятих працівників у сфері малого бізнесу та окремо динаміку кількості найманих працівників.

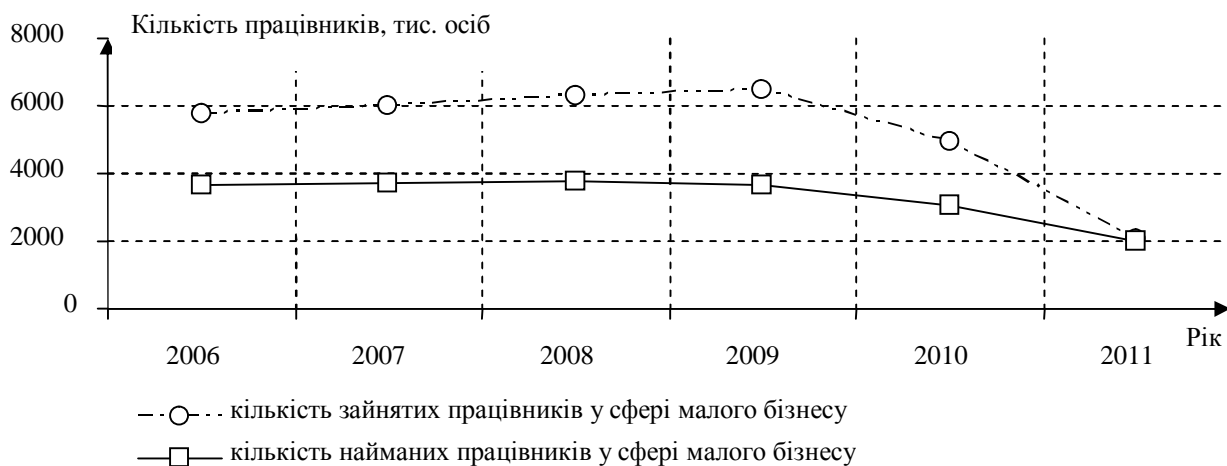

Рис. 2. Динаміка кількості зайнятих та найманих працівників у сфері малого бізнесу в Україні

Як видно з даних рис. 2 динаміка кількості зайнятих працівників у сфері малого бізнесу в Україні протягом 2006–2009 років мала незначну тенденцію до зростання, яка за підсумками 2010–2011 років змінилась на тенденцію до різкого зниження. Так скорочення зайнятих працівників у сфері малого бізнесу за підсумками 2010 року порівняно із 2009 роком склало 1490,7 тис. осіб, а вже за підсумками 2011 року порівняно із 2010 роком 2889,4 тис. осіб.

Відповідна ж картина спостерігається й з погляду динаміки кількості найманих працівників у сфері малого бізнесу в Україні, яка протягом 2006–2009 років була майже незмінною, а за підсумками 2010–2011 років набула прояву різкого зниження. Так скорочення найманих працівників у сфері

малого бізнесу за підсумками 2010 року порівняно із 2009 роком склало 631,5 тис. осіб, а за підсумками 2011 року порівняно із 2010 роком 1043,2 тис. осіб. Тож можна констатувати, що відбувається, переважно, скорочення тих зайнятих осіб, які створюють робочі місця у сфері малого бізнесу. Відтак варто стверджувати, що у подальшому слід спостерігати й скорочення обсягів реалізації продукції суб'єктів малого бізнесу.

Проте для більш детального розгляду тенденцій розвитку малого бізнесу в Україні варто узагальнити основні показники таких суб'єктів господарювання з погляду структурної організації малого бізнесу, де варто виділити малі підприємства та фізичних осіб-підприємців.

Відповідно до такого поділу на рисунку 3 наведена питома вага частки малих підприємств та фізичних осіб-підприємців у загальному обсязі реалізації продукції суб'єктів малого бізнесу.

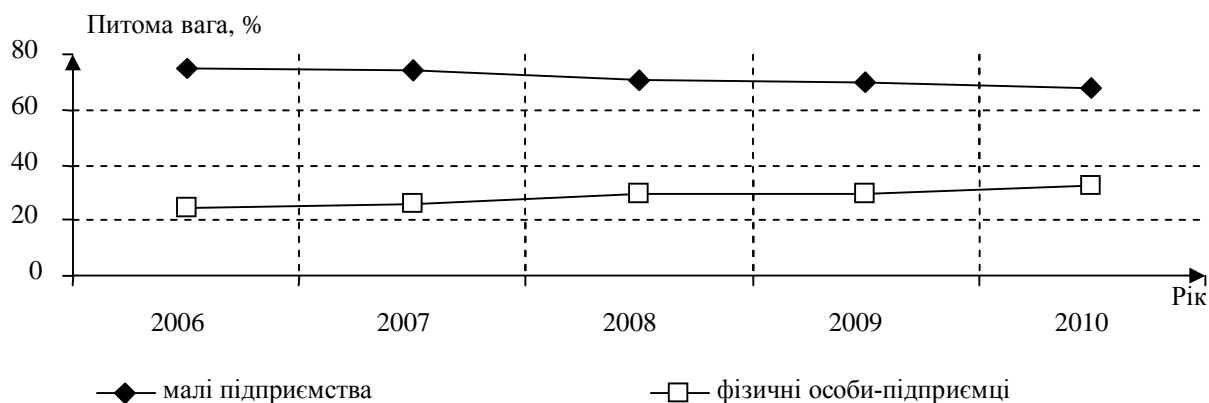

Рис. 3. Питома вага частки малих підприємств та фізичних осіб-підприємців у загальному обсязі реалізації продукції суб'єктів малого бізнесу

Як видно з даних рис. 3, у структурі обсягу реалізації продукції суб'єктів малого бізнесу основною є продукція, яка виробляється на малих підприємствах. Частка виробленої продукції на малих підприємствах у загальному обсязі реалізації продукції суб'єктів малого бізнесу коливається у межах від 67% до 75% (власні розрахунки). Поряд з цим частка виробленої продукції фізичними особами-підприємцями є значно меншою та коливається у межах від 24% до 32% (власні розрахунки).

Водночас з цим, як видно з даних рисунку 3, протягом досліджуваного періоду часу частка обсягів виробленої продукції на малих підприємствах у загальному обсязі реалізації продукції суб'єктів малого бізнесу має спадну тенденцію, а частка обсягу виробленої продукції фізичними особами-підприємцями у загальному обсязі реалізації продукції суб'єктів малого бізнесу має висхідну тенденцію.

Тож варто констатувати, що поступово підвищується значення фізичних осіб-підприємців як рушійної сили малого бізнесу в Україні.

Певною мірою значимість саме фізичних осіб-підприємців як рушійної сили малого бізнесу в Україні підтверджується й відповідною кількістю зайнятих працівників, яка є значною більшою аніж кількість зайнятих працівників на малих підприємствах.

Так зокрема на рисунку 4 наведено динаміку кількості працівників зайнятих працівників у сфері малого бізнесу України з погляду зайнятих працівників на малих підприємствах та з урахування діяльності фізичних осіб-підприємців.

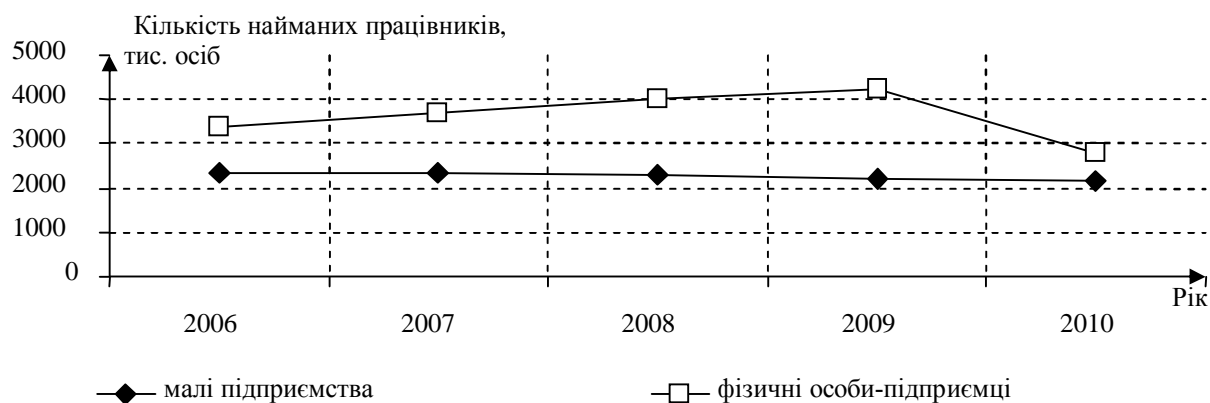

Рис. 4. Кількість зайнятих працівників на малих підприємства та серед фізичних осіб-підприємців, що задіяні у сфері малого бізнесу в Україні

При цьому, як видно з даних рис. 4, попри значне привалювання кількості фізичних осіб-підприємців у структурі зайнятих працівників у сфері малого бізнесу в Україні, саме серед них і відбувається значне скорочення задіяних у малому бізнесі. Так зокрема динаміка кількості зайнятих працівників на малих підприємства за підсумками досліджуваного періоду є майже незмінною, натомість динаміка кількості зайнятих працівників серед фізичних осіб-підприємців за підсумками 2006-2009 років є зростаючою, а за підсумками 2010 року такою, що різко змінюється на протилежну тенденцію – тенденцію до зменшення.

При цьому таке зменшення є суттєвим, бо кількість зайнятих працівників серед фізичних осіб-підприємців за підсумками за підсумками 2010 року порівняно із 2009 роком скоротилася більше як на 30% або на 1409 тис. осіб.

Відтак варто говорити проте, що попри наявні тенденції до привалювання фізичних осіб-підприємців у сфері малого бізнесу в Україні існують й тенденції до зниження такого привалювання внаслідок значного скорочення зайнятих працівників саме серед фізичних осіб-підприємців.

Додатком до наведеного вище аналізу із визначення тенденцій розвитку малого бізнесу в Україні можна вважати й розгляд регіональної та галузевої його структури ведення. Так зокрема з погляду регіональної структури ведення малого бізнесу в Україні варто відмітити привалювання Київської області та міста Київ серед інших адміністративно-територіальних одиниць. Таке привалювання визначається, насамперед, місцем реєстрації суб'єктів малого бізнесу, що є притаманним й з погляду інших суб'єктів господарювання, які здійснюють свою господарську діяльність в Україні.

Відтак до тенденцій розвитку малого бізнесу в Україні варто також віднести й наявну інформаційну асиметрію проявом, якої є невідповідність територіального ведення та реєстрації суб'єктів малого бізнесу. Це зокрема призводить й до нерівномірного перерозподілу окремих видів податків між вітчизняними адміністративно-територіальними одиницями.

Якщо торкатися структурного розподілу ведення малого бізнесу в Україні відповідно окремих видів економічної діяльності, то варто відмітити, насамперед, привалювання відповідних суб'єктів господарювання у сфері торгівлі, ремонту автомобілів, ремонту побутових виробів та предметів особистого вжитку, проведення операцій з нерухомим майном (табл. 1).

Такий розподіл визначається, насамперед, спрямованістю та особливостями здійснення малого бізнесу, до яких варто віднести, перш за все, ризикованість, а відтак намагання найбільш швидкого повернення вкладених коштів.

Стосовно проведення аналізу із розкриття значення малого бізнесу у структурі різних суб'єктів господарювання, які функціонують в Україні, варто, насамперед, зауважити, що за кількістю суб'єктів в господарювання малі підприємства займають лідируюче положення. Так за підсумками 2011 року питома вага малих підприємств від загальної кількості підприємств, які здійснюють свою господарську діяльність в Україні, дорівнювала 93,7%. Поряд з цим на малих підприємства за підсумками 2011 року було зайнято майже 27% працівників від загальної кількості працівників задіяних на підприємствах, які здійснюють свою господарську діяльність в Україні. Водночас з цим обсяг реалізованої продукції малими підприємствами у структурі підприємств, які здійснюють свою господарську діяльність в Україні, за підсумками 2011 року склав приблизно 13%. Тож можна

говорити про те, що малий бізнес є досить потужної економічної силою, потенціал якої є ще недостатньо задіяним.

Таблиця 1

Структурний розподіл ведення малого бізнесу в Україні відповідно окремих видів економічної діяльності

Види економічної діяльності	Питома вага суб'єктів малого бізнесу відповідно до обсягів реалізованої продукції, %	
	2009 рік	2010 рік
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	3,29	3,58
Промисловість	9,37	9,11
Будівництво	5,95	5,16
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	61,55	60,33
Діяльність готелів та ресторанів	0,98	1,2
Діяльність транспорту та зв'язку	4,34	5,01
Фінансова діяльність	1,4	1,27
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	11,44	12,29
Освіта	0,11	0,13
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,35	0,38
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	1,22	1,54

Таким чином, в роботі проведено аналіз динаміки розвитку малого бізнесу в Україні з погляду основних кількісних показників, які визначають його сутнісне розуміння. Проведення такого аналізу дозволило узагальнити статистичні дані щодо ведення малого бізнесу в Україні, що сприяло визначенню тенденцій з його розвитку. Зокрема до основної тенденції розвитку малого бізнесу в Україні віднесено тенденцію до його згортання, яка підсилюється невідповідністю територіального ведення та рестрацією суб'єктів малого бізнесу в Україні. Відтак в якості подальшого напрямку дослідження варто обрати проведення аналізу щодо фінансування суб'єктів малого бізнесу в Україні та визначення заходів щодо піднесення розвитку вітчизняного малого бізнесу.

Література

1. Майсюра О.М. Сутність та проблеми розвитку малого підприємництва в економіці України / О. М. Майсюра // Економіка і держава. – 2010. – № 2. – С. 61-63.
2. Оганян А.Р. Формы и тенденции развития малого бизнеса за рубежом / А.Р. Оганян // Вестник экономической интеграции. – 2011. – № 4. – С. 137-142.
3. Плотникова О.А. Малое предпринимательство и его роль в обеспечении развития национальной экономики Российской Федерации / О.А. Плотникова. – М: Московский гуманитарный университет, 2006. – 216 с.
4. Рудченко І.І. Мале підприємство як елементарна організаційна форма інноваційної діяльності / І.І. Рудченко // Питання інтелектуальної власності. – К., 2008. – Вип. 6. – С. 263-277.
5. Халін А.П. Малий бізнес в Україні: суть, правове регулювання та вплив держави на його розвиток / А.П. Халін // Наукові записки. – Х., 2007. – №1 (5): Право. Економіка. Гуманітарні науки. – С. 101-106.
6. Біломістний О.М. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні на сучасному етапі розвитку економіки / О.М. Біломістний, М.О. Савельєва // Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. – № 15. – С. 78-84.
7. Неделько І.Г. Фінансування розвитку сектору малого бізнесу / І.Г. Неделько // Фінанси України. – 2007. – № 1. – С. 93-98.
8. Піскунова О.В. Виробнича функція малих підприємств та вплив на ефективність їх діяльності науково-технічного потенціалу регіонів / О.В. Піскунова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdie/2009_1/files/13.pdf.
9. Журавльова Ю. Регіональні особливості розвитку малого бізнесу в Полтавській області / Ю. Журавльова // Ринок цінних паперів України. – 2010. – № 7. – С. 47-51.
10. Юріна Н.О. Малий бізнес Донецької області: тенденції розвитку / Н.О. Юріна // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 2. – С.18-22.

11. Soete L. Firm Size and Innovative Activity: The Evidence Reconsidered / L. Soete. – European Economic Review. – 1979. – Vol. 12. – P. 319-340.
12. Velu H.A. The Development Process of The Personally Managed Enterprise / H.A. Velu. – European Foundation for Management Development's, 10th Seminar on Small Business, 1980. – P.1-21.
13. Господарський кодекс України (зі змінами і доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
14. Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.

Рецензент докт.економ.наук, професор В.В. Глуценко

657.6

*Пожарицкая И.М., к.э.н., доцент,
Национальная академия природоохранного
и курортного строительства*

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ СКЕПТИЦИЗМ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ АУДИТОРСКОГО ВЫВОДА

Наличие профессионального скептицизма является необъемлемой компетенцией аудитора, наряду с профессиональными навыками и умениями, способности к исследованию, абстрактному логическому мышлению, выявлению и разрешению этических конфликтов. Эти требования к квалификации в рамках программы образования и развития профессиональных бухгалтеров определены п. 42 Международного стандарта образования 8 «Требования к компетенции профессиональных аудиторов» Комитета по международным образовательным стандартам в области бухгалтерского учета [18].

Научное исследование выполняется в соответствии с планом научно-исследовательских работ кафедры учета и аудита Национальной академии природоохранного и курортного строительства по теме «Учет, анализ и аудит в системе управления предпринимательской деятельностью: методология и организация» (государственный регистрационный номер 0112U008400). В пределах научной программы автором Пожарицкой И.М. исследуются концептуальные принципы профессионального суждения и мнения аудитора, его теоретико-методологические и организационные аспекты.

Вопросам методологии и организации аудиторской деятельности посвящены работы многих современных отечественных ученых, таких как В. Бондар [3], Н.Дорош [4], О. Петрик [10], Н. Проскурина [12], О Редько [13], К. Сурнина [16] и др. Следует отметить, что, в опубликованных монографиях подавляющее большинство авторов недостаточно внимания уделяет исследованию теории аудиторского вывода, а основное внимание сосредотачивают на освещении методологии и организации аудита как вообще, так и отдельных частей процесса аудиторской проверки. Вопросы профессионального скептицизма аудитора если и рассматриваются, то достаточно кратко, что предопределенно недостаточностью научных исследований отечественных и зарубежных специалистов в сфере аудита.

Целью статьи является изучение одной из компетенций аудитора - профессиональный скептицизм с целью формирования влияния на мнение аудитора о достоверности финансовой отчетности.

Еще два десятилетия назад понятия профессионального скептицизма в аудите не наблюдалось. Один из классиков аудита Джек К. Робертсон, описывая основные концепции аудиторской практики, использует термин «разумный профессионализм» [14, с. 17], наряду с теорией «экономического человека» в экономических теориях и «благоразумного человека» в юриспруденции. И только с развитием практической аудиторской деятельности, совершенствованием знаний теории аудита и оттачиванием терминологии появляется термин «профессиональный скептицизм». Причем, следует отметить, что он не является этическим принципом, наряду с профессиональной компетенцией и должной тщательностью.

Однако, последняя редакция Кодекса этики профессиональных бухгалтеров Международной федерации бухгалтеров включает понятие профессионального скептицизма в содержание принципа независимости аудитора [5, с. 36]. Причем данный термин упоминается как при определении независимости мнения, так и независимости поведения аудитора. Уже только этот факт дает основание для обращения внимания на сущность данного понятия, его трактовки различными